

УДК 8181'373.2:[630*2(09)(477.46)]

doi: <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2019.71.10388>

ВІДАПЕЛЯТИВНІ ДРИМОНІМИ ІСТОРИЧНОЇ УМАНЩИНИ

Оксана ВАСИЛИК

*Уманський національний університет садівництва,
кафедра української та іноземних мов,
вул. Інститутська, 1, Умань, Україна, 20300,
e-mail: ovasilik@ukr.net*

Проаналізовано гіпотези походження назв давніх лісів, що існували на території Уманщини у XVIII–XIX ст., крізь призму синхронії та діахронії у межах семантичних, структурних та лексичних особливостей. Увагу акцентовано на причинах мотивації дримонімів, утворених від апелятивів.

Ключові слова: апелятив, лексема, мікротопонім, лексико-семантична група.

Постановка проблеми. У писемних пам'ятках кожної мови ономастичний матеріал становить своєрідний шар лексики – пропріативи, що відрізняються від інших своєю екстралінгвальністю. Власна назва містить інформацію про особливості іменованого об'єкта, історичну епоху, у якій вона виникла, етнос, мову тощо. Найменування невеликих об'єктів, безумовно, зазнають часових змін, що призводять іноді до цілковитого зникнення онімів. Тому вивчення й дослідження мікротопонімів усіх регіонів України є доволі **актуальним**: з'являється можливість не лише зрозуміти походження назв гір, річок, лісів тощо, але й робити історико-географічні реконструкції природи або життя людей у минулому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині існують ґрунтовні праці, присвячені мікротопонімії Західного Поділля (Н. І. Лісняк), півночі Львівської області (О. І. Проць), басейну річки Ужа (В. Ф. Баньої) та ін. Але більшість сучасних ономастичних розвідок охоплює функціонування, семантику, словотвір власних назв, що існують на сьогодні в усному варіанті та почасти зафіксовані письмово, натомість недостатньо вивченими залишаються оніми, засвідчені в історичних джерелах.

Метою цієї статті є з'ясування мотивів номінації деяких дримонімів історичної Уманщини як регіону, що охоплює окремі райони Черкаської, Кіровоградської та Вінницької областей і тягнє до Умані.

Вклад основного матеріалу. У минулому площа лісів на території Уманщини була досить значною. На карті XVII ст., яку склав французький інженер Боплан, позначено величезні ліси на досліджуваній території: **Deigel Las** (Велика Мочулка Тепл.), **Durowe Las** (Зятківці Гайс.), **Jamny Las** (Орлівка Тепл.), **Kasjzuw Las** (Казавчин Гайв.), **Motorow Las** (Степанівка Тепл.), **PerewolakaLas** (Умань), **Vblin Las** (Маньківка Берш.), **Zarowka Las** (Мишарівка Тепл.) [23]. Нині цих лісів не існує і назви втрачено.

Підтвердженням наявності великої кількості лісових насаджень є спогади П. Алепського, який був на Уманщині в 1654 р. Проїздивши біля міста Буки (нині

смет Буки Маньківського району), він зазначав, що весь шлях пролягав величезним дубовим лісом [19 : 29]. Протягом XVII–XVIII ст. більшість лісів було знищено. Деревя вирубували, коріння спалювали, землю орали й замість лісу робили поля. І вже в XIX ст., за часів військових поселень, відчувалася велика нестача лісових насаджень. Тоді більшість із них були приватними, що збереглися невеликими ділянками, а на півдні Уманщини існували казенні ліси. Серед дикорослих дерев переважали тополі, ясен, дуб, граб, клен, осика, липа, береза, берест, осокир, біла верба, біла і чорна акації, червона верба, з фруктових – сливи, яблуні, груші і вишні [2: 311]. Саме ці загальні назви лягли в основу деяких дримонімів. І навіть якщо лісів там уже немає або ж їх видовий склад під впливом господарської діяльності змінився, використання топонімного матеріалу допомагає нам у цьому випадку реконструювати поширення деревних порід на певній території. Більша частина назв лісових насаджень містить у собі характеристику фізико-географічних властивостей природного об'єкта. Мікротопоніми дають загальну оцінку лісу, визначають його розмір, якість, стан, господарське призначення, відношення лісу до інших географічних об'єктів та ін. Менша частина визначає належність лісу певній особі. Залежно від того, які особливості навколишніх реалій позначені в найменуваннях, досліджувані дримоніми можна розподілити на такі підгрупи:

1. Відапелятивні мікротопоніми натурогенного походження.

а) мікротопоніми, що вказують на рельєф місцевості. *Липяги*, л. (Дзензелівка Маньк.). Дримонім відомий з XIX ст.: *Лѣсь Липяги* (1839 р.) [7: 3]. Назва є плоративним утворенням від апел. *липягъ* “возвышенность, покрытая какимъ бы то ни было лѣсомъ” (Даль, II, 654). Нині не існує.

Майданецьке, ур. (Шаулиха Тальн.). Назва відома з XIX ст.: *Ур. Майданецкое* (1860 р.) [4]. Мікрохоронім є суфіксальним утворенням від лексеми *майдан* “1) площадь; 2) лѣсная поляна; 3) заводъ для гонки смолы” (Грінч., II, 398). На Уманщині майданом називали комплекс з видобутку селітри, з якої виготовляли порох. ГТ *майдан* має кілька значень: “місце на схилі гори”, “підвищене й відкрите місце”, “лісова галявина” (Мар., 236). Т. В. Громко фіксує лексему *майдани* “група курганів” (СНГТК, 122). Цей апелятив став основою для багатьох власних назв. В. П. Шульгач, фіксуючи ойконім *Майдан* (Ковельський район Волинської області), виводить назву від апел. *майдан*, порівняймо *укр. майдан* “площа”, *діал.* “лісова галявина; рівне поле, низовина, оточена лісом або будівлями”, “смолярня”, *рос. діал. майдан* “базарна площа”, “смолярня” тощо. Дослідник зазначив, що на східнослов'янських теренах існувало 72 ойконіми *Майдан*, чимало їх представлено в складі мікротопонімів (Шульгач, 82). Назва не збереглася.

Окопанець, л. (Городецьке Ум.). Назва відома з XIX ст.: *Л. Окопанецъ* (1851 р.) [24]; *Ур. Окопанецъ* (1860 р.) [4]; (1858 р.) [29: 311]. Назва мотивована лексемою *окопаный* (Даль, II, 1721) < *окопати*, *окопувати* (Желех., I, 565), *обкопать* “копать около, вокруг чего-либо, взрыхлять землю. Обноситъ ровомъ, гребнемъ или валомъ” (Даль, II, 1721), що вказує на особливості об'єкта. Нині не існує.

б) мікротопоніми, що містять характеристику об'єктів. На території історичної Уманщини засвідчено низку назв лісів, лісових урочищ, пов'язаних з їх формою: *Должикъ* (байр., Кишенці Маньк.) (1839 р.) [27: 4] < апел. *должикъ* “довгий” (Даль, I, 1148); *Должокъ* (л., Дзензелівка Маньк.) (1839 р.) [27: 3]; (1858 р.) [29: 311]; *Должекъ* (ур., Молодецьке Маньк.) (1860 р.) [4] < *довжок* “ум. отъ довг.” (Грінч., I, 403); *Крзувиес* (л., Кривець Маньк.) (1609 р.) [1: 191] < апел. *крзууу* “нерівний, звивистий, вигнутий” (SP, XI, 349); *Кривець* (ур., Молодецьке Маньк.) (1860 р.) [4] < *кривий*

“кривой, искривленный” (Грінч., II, 303). Найчисельнішими серед цієї підгрупи є мікротопоніми, співвіднесені з апел. *кругляк* (Желех., I, 383), “круглая, кругловатая и плосковатая вещь, или округлая, облая и долгая” (Даль, II, 514). Т. В. Громко фіксує також ГТ *кругляк* у значенні “ліс круглої форми” (СНГТК, 102). Ці назви належать до лексико-семантичних утворень: *Л. Круглякь* (Паланка Ум.) (1851 р.) [24]; (1860 р.) [4]. 2. *Круглякь* (Молодецьке Маньк., Верхнячка Христ.) (1860 р.) [4]. 3. *Ур. Круглякь* (Піківець Ум.) (1860 р.) [4]. Назви не збереглися. 4. *Льсь Круглякь* (Харківка Маньк.) (1839 р.) [27: 21]. Назва збереглася, змінивши суф. -як на -ик: *Круглик* [5].

Деякі назви містили у своєму складі порядковий числівник, що був виражений цифрою (1-й; 2-й; 3-й) і виконував диференційну функцію для виокремлення конкретного об'єкта з-поміж ряду подібних: *Круглякь 1^й* (л., Дмитрушки Ум.) (1851 р.) [24]; (1858 р.) [29: 311]; *Круглякь 2^й* (л., Пугачівка Ум.) (1851 р.) [24]; *Круглякь 3^й* (л., Кочубіївка Ум.) (1851 р.) [24].

Зафіксовано кілька мікротопонімів, мотивованих апел. *ріжок*: *Рожокь* (л., Харківка Маньк.) (1839 р.) [27: 20]; *Рожекь* (ур., Іваньки Маньк.) (1860 р.) [4]. Ці назви вживали на позначення лісу у формі рогу. Т. В. Громко фіксує також ГТ *ріжокь* в значенні “узлісся, клин лісу” (СНГТК, 174).

Окремі назви передають квалітативне значення денотата: *Сухенькой* (л., Дзензелівка Маньк.) (1839 р.) [27: 3]; *Толстий* (л., Кам'яне Новоарх.) (1851 р.) [24].

Запуст, л. Дримонім відомий з ХІХ ст.: 1. *Л. Запусть* (Громи Ум.) (1851 р.) [24]; (1858 р.) [2: 311]. Нині назва не вживається, а об'єкт увійшов до складу Псярівського лісу. 2. *Л. Запусть* (Свердликове Новоарх.) (1851 р.) [24]; (1858 р.) [2: 311]; *Запустье* (1860 р.) [4]. Сучасна назва – відойконімна: *ліс Кам'яничий* (протягається в бік сусіднього с. Кам'яне Новоарх. р-ну). Дримонім мотивований апел. *запуст* “тусто выросший льсь, густая молодая заросль” (Грінч., II, 87). Л. Т. Вигонна фіксує лексему *запуст* у значенні “ділянка, що тимчасово не обробляється” [9: 122]. Діал. варіанти загальноновживаного субстантивованого прикм. *запущене* фіксує О. Данилюк: *запустяне, запустюне* (Волинська обл.) < дієслово *запустити* “залишати землю необробленою” [8: 86].

Переволока, л. (Умань). Назва відома з ХVІІ ст.: *Perewolaka Las* (1650 р.) [23]; (1772 р.) [30]. Дримонім утворений від апел. *переволка* (Грінч., III, 113) < *волока* (ст.-укр. **волока* “багниста низина, мочар” (ССУМ, I, 191). З огляду на це можна висунути гіпотезу, що навколишня місцевість була заболоченою. Ця мотивація для нас прийнятна, оскільки на карті ХVІІІ ст. біля лісу *Переволока* зазначено велике озеро *Ятрань* [30]. Але термін має й інші значення, через що встановити мотивацію назви важко. У білоруському Поліссі зафіксовано термін *волока* “низьке, заболочене, але прохідне влітку місце, поросле вільхою”, походження якого пов'язане з транспортно-комунікаційним терміном *волока* “місце, де волокли волоком” [20: 142]. “Етимологічний словник літописних назв Південної Русі” фіксує назву *Переволока* (поселення в Переяславській землі), що утворена семантичним способом від д.-р. *переволока* (< **per-volk-*) (ЕСЛНПР, 97). В. П. Шульгач, досліджуючи ойконім *Перевали* (Турійський район Волинської області), подає значення апелятива, що лежить в основі: укр. діал. *перевал* “ділянка річки, завалена стовбурами дерев”, “підвищена гряда”, “піщаний насип біля річки”, рос. діал. *перевал* “земляний вал”, “яма, вибоїна на дорозі”, “перехід між лісами” тощо (Шульгач, 105). На східнослов'янських територіях широко відомий ойконім *Пéреволока*. Апелятив *переволока* (< префікс *пере-* і дієслово *волочити* “тягти”), що лежить в його основі,

позначав місце стику річкових систем, а також і гужовий шлях, прокладений через ліс, хоч і не між річками (Ник., 326).

Досліджуваний онім поширений у гідронімії. Порівняймо: рр. *Волок*, *Волока* (басейн Пд. Бугу), *Волок*, *Волочейка*, *Переволочна* (Полтавська обл.), *Переволок*, *Переволока*, *Переволочка*, *Переволочна* (Дніпропетровська, Київська, Херсонська, Полтавська обл.) [20: 142–143]. Назву *Переволок* (басейн Нижнього Дністра) Ю. О. Карпенко зараховує до давньоруських гідронімних утворень, пов'язаних із місцями переволокування човнів [10: 37]. Оскільки давні слов'яни користувалися річками як найбільш зручними шляхами пересування, їм часто доводилося перетягувати човни від однієї річки до іншої. Тому такі ділянки суші між водними об'єктами і називалися *переволоками* або *волоками*. Але така мотивація для нас не є прийнятною, оскільки відстань між озером і найближчою річкою (де й знаходився ліс Переволока) була занадто великою для перетягування човнів. На нашу думку, назва утворена від апел. *переволóкъ* у значенні “глухой лѣсъ, непроѣзжіи боръ, изъ котораго лѣто и зиму выволакивають срубленныя бревна на полозкахъ, на волоках” або “гужевой путь дремучимъ лѣсомъ, отъ селенія до селенія; переѣздъ, перегонъ лѣсомъ” (Даль, I, 579). У зв'язку зі зникненням об'єкта, назва нині не функціонує. Використовують її у своїх працях лише історики.

Сліпий, л. (Громи Ум.). Назва відома з XIX ст.: *Слипой* (1851 р.) [24]; *Слѣпой* (1858 р.) [29: 311]. Дримонім утворений лексико-семантичним способом від апел. *сліпій* “слѣпой” (Грінч., IV, 152). Словник української мови фіксує переносне значення лексеми: “крізь який нічого не видно, погано видно; непроглядний” (СУМ, IX, 362). Очевидно, ліс був дуже густим і непроглядним. Назва не збереглася. Об'єкт нині знаходиться в складі Псярівського лісу.

в) мікротопоніми, що вказують на флору місцевості. Значна кількість мікротопонімів цієї підгрупи мотивована назвами дикорослих дерев: **Вязивокъ** (байр., Маньківка) (1839 р.) [27: 16] < *в'язовий* < апел. *в'яз* “дереву вязъ, *Ulmus*” (Грінч., I, 260); **Березнякъ** (л., Дзензелівка Маньк.) (1858 р.) [29: 311] < *березняк* = *березник* “березовый лѣсъ, роща” (Грінч., I, 51); **Berestow** (л., Родниківка Ум.) (1609 р.) [1: 204] < апел. *берестовий*, прикм. від *берестъ* “росл. Ильма, в'яз *Ulmus campestris*” (Тимч., I, 85); **Грабина** (л., Тимошівка Маньк.) (1839 р.) [27: 27]; (1858 р.) [29: 312] < *грабина* “соб. грабовыя деревья” (Грінч., I, 320); **Желудковъ** (л., Маньківка) (1839 р.) [27: 5]; (1858 р.) [29: 312] < апел. *желудковий* “жолудьбвий” (Уман., I, 217); **Яворецъ** (л., Кищенці Маньк.) (1858 р.) [26: 311] < *яворецъ* “ум. отъ явір” (Грінч., IV, 535).

2. Відапелятивні мікротопоніми антропогенного походження.

а) назви, у яких відображено типи й види поселень. Ліс, що називається **Хутори**, л. (Умань). У першій половині XIX ст. об'єкт мав описову назву: *Лесъ называемые хутора* (1820 р.) [6], в основу якої лягла лексема *хутор* “отдѣльная усадьба внѣ селенія, выселокъ” (Грінч., IV, 420). Згодом ліс отримав назву за ім'ям або першопоселенця, або власника: Л. **Хомановъ хуторъ** (1851 р.) [24], порівняймо ОН *Хомá* “Оома” (Грінч., IV, 562). Назва нині не існує, а об'єкт перебуває в складі лісу Сурчин.

Старомійський, л. (Старі Бабани Ум.). Назва відома з XIX ст.: *Лѣсъ Старомійскій* (1839 р.) [31: 14]; (1851 р.) [24]; (1858 р.) [29: 311]. Дримонім утворений від злиття словосполучення *старе місто*. Місцеві жителі пояснюють назву існування колишнього міста на місці сучасного населеного пункту: *назва Старомійський ліс вказує на існування колишнього міста* [3]. Онім зберігся у таких варіантах: *Староміська дача* [25]; *Старомійський ліс* [13: 221]. Як фонетичний

варіант зафіксовано *Старомишівське* (урочище) [15].

б) мікротопоніми, що відображають соціальний стан населення.
Базиліанський/Джумижин, л. (Дмитрушки Ум.). У середині XIX ст. ліс мав подвійну назву: *Л. Базиліанській онъ же Джумижинъ* (1851 р.) [24]. Наступна фіксація назви зберегла лише першу частину: *Базиліанській* (1858 р.) [29: 311], що мотивоване лексемою *базиліанський*, рм. “законник (чернець) згромадження св. Василя” (Тимч., I, 50). Це були ченці, які належали до ордену Св. Василя, створеного 1617 р. митрополитом Йосифом Веляміном Рутським [12: 6]. Одним із осередків василіанського ордену на Правобережній Україні був Свято-Богородицький монастир св. Василя м. Умані, заснований за сприяння Ф. Потоцького в 1765 р. [11: 59]. Можемо припустити, що ліс належав базиліанам. Як зазначає І. І. Кривошея, магнат Ф. Потоцький подарував василіанам не лише площу в Умані, на якій розташовувалися церква, школи й келії для мешканців монастиря, а також у передмісті – фільварок, амбар, город [11: 59]. Назва *Джумижин* є відантропонічним посесивом, порівняймо прізвище *Джумига*, яке на території Уманщини фіксує Ю. І. Блажчук як іншомовне запозичення: *Джумига* < *джум* < узб. *жума* “п’ятниця” або ж діал. *джума* “чума” [2: 114]. У Дмитрушках і нині є куток села *Джумичівка* [3; 25]. На сучасних планах ліс зазначений як *Базелянська дубина* [16], але в мовленні місцевих жителів використовується усічений варіант – *Дубина* [3].

Гайдамацький, л. (Черповоди Ум.). Дримонім відомий з середини XIX ст.: *Л. Гайдамацькій* (1851 р.) [24]; (1864 р.) [22: 299]; (1858 р.) [29: 311]; *...w stronie zaś wschodniej Hajdamackiego* (1889 р., SGKP, X, 122). Назва мотивована апел. *гайдамацькій* “разбойницькій” (Б.-Нос., 92) < *гайдамака* “разбойник, бродник; берлатник, запорожець” (Б.-Нос., 92). За переказами місцевих жителів, “...у лісі стояли гайдамаки і заходили до села набирати або черпати з ріки воду. Ліс, у якому вони стояли, стали називати Гайдамацьким” [3]; “щоб вирватися з оточення, гайдамаки, скинувши свій одяг – жупани і зробивши та розставивши пугала, уночі благополучно перебралися у більший Черповодівський ліс, що після цього почав називатися Гайдамацьким” [3]. Назва збереглася, не зазнавши змін: *Lud zwie je “szlacheckim” i “hajdamackim”* (1912 р.) [31: 18]. Нині це лісове урочище *Гайдамацьке* [17]; *Гайдамацький* [3].

Писарка, л. (Сушківка Ум.). Дримонім відомий з XIX ст.: *Л. Писарка* (1851 р.) [24]; (1858 р.) [29: 311]. Назва утворена суфіксальним способом від лексеми *пісар* “писарь; канцеляристь; секретар” (Грінч., III, 153). Пор. гідронім *Писарське* (озеро, Одеська обл.), який С. О. Вербич аналізує як утворення в результаті онімізації ад’єктива *пісарський* “пов’язаний із писарем” (Вербич, 88). Можливе також відантропонічне походження. У “Реєстрі війська...” засвідчене ім’я *Григорій Писарь* (Маньківська сотня) [21: 135]. На нашу думку, ліс міг належати писарю. Назва збереглася, не зазнавши змін: *Писарка* [3; 16].

Полковничий, л. (Свердликове Новоарх.). Назва відома з XIX ст.: *Л. Полковничий* (1851 р.) [24]; (1858 р.) [29: 311]. Дримонім утворений від апел. *полкóвничий* = *полковницький* “приналежачій полковнику, относящійся кь нему” < *полковник* “полковник, начальник полка” (Грінч., III, 285). Нині функціонують два варіанти: початкова незмінна форма – ліс *Полковничий* та у формі с. р. – *Полковниче* (без апелятива) [3].

Селянський, л. (Нерубайка Новоарх.). Дримонім відомий з XIX ст.: *Лѣсь Селянскій* (1860 р.) [4]. Назва походить від апел. *селянський* “сельскій” < *селянин* “поселянинь, крестьянинь” (Грінч., IV, 113). Нині назва не існує у зв’язку зі зникненням об’єкта.

в) мікротопоніми, що вказують на заняття поселення. Луб’янка, л. (Маньківка). Назва відома з XIX ст.: *Лѣсь Лубянка* (1816 р.) [26: 49]; (1858 р.) [29: 311]. Словник за редакцією Б. Грінченка фіксує лексему *луб’янка* в значеннях: 1. Повозка, обшита лубомъ; 2. Осеннее жилище гуцульськихъ деревосѣковъ: родъ шалаша, покрытаго лубомъ (Грінч., II, 379). Очевидно, дримонім є суфіксальним утворенням від апел. *луб’я* “кора, снятая съ дерева большими кусками” (Грінч., II, 379). Можливо, ліс використовували для збору кори. Назва не збереглася. Об’єкт нині у складі урочища Великий ліс [18].

з) мікротопоніми, пов’язані з назвами споруд, будівель, господарських об’єктів. Звіринець, л. (Городецьке Ум.). Назва відома з XVIII ст.: ... *idac ku Zwierzypcowi...* (1799 р.) [1: 9]; *Зверінець* (1820 р.) [10]; *Л. Зверінець* (1851 р.) [28]; *Звѣринецъ* (1838 р.) [7]; (1858 р.) [29: 311]. Дримонім утворений лексико-семантичним способом від лексеми *звѣриньць* (Срезн., I, 966); *звіринець* “звѣринецъ” (Грінч., II, 132); *звѣринецъ* “мѣсто для содержания звѣрей и дикихъ животныхъ въ неволе” (Даль, I, 1681). Це було урочище, де, очевидно, розводили звірів для графа Потоцького, власника Уманщини. Аналогічні назви були поширеними здавна й на інших територіях України. Як зазначає Л. Пономаренко, у Києві, на місцевості поблизу Видубищів, не просто відбувалися князівські лови (полювання велось і в інших урочищах, але вони мали інші назви), а знаходився *Звіринець*, де тварини жили в огороженій місцевості, їх спеціально охороняли, імовірно, що підготовували. Аналогічний *Звіринець* був у Новгороді [18: 158]. Т. В. Громко фіксує ГТ *звіринець* зі значенням “заповідний ліс” (СНГТК, 84). Назва збереглася, не зазнавши змін: *урочище Звіринець* [9: 176].

Монастирський, л. (Тимошівка Маньк.). Назва відома з XIX ст.: *Лѣсь Монастырскій* (1839 р.) [27: 3]; (1858 р.) [29: 311]; *ур. Монастирьок* (1864 р.) [24: 286]. Дримонім походить від апел. *монастырскій* “къ монастырю относящійся” < *монастырь* (Грінч., II, 444). Пізніший варіант – трансойконімна назва. Пояснення виникнення оніма дає Л. Похилевич: *В 2-х верстах от Маньковки к северо-востоку примечательно урочище, где недавно было небольшое село Маньковочка или Монастырок. В селени этом существовал монастыр небольшой, с деревянными кельями и церковью* (1864 р.) [22: 286]. Назва не збереглася.

Парня, л. (Маньківка). Дримонім відомий з XIX ст.: *Лѣсь Парня* (1816 р.) [26: 48]; (1839 р.) [27: 16]; (1858 р.) [29: 312]. Назва відапелятивного походження. Діал. *парня* [парн’а] зі значенням “тс, що задуха” фіксує “Словник західнополіських говірок” (СЗГ, 28). Лексему *парня* засвідчено також у словнику за ред. Б. Грінченка, але зовсім з іншим значенням: “помѣщеніе, гдѣ парятъ дерево для ободьевъ” (Грінч., III, 97). Подібний ГТ зі значенням “необроблене поле” фіксує Т. В. Громко: *паріна* (СНГТК, 140). На нашу думку, квалітативна назва. Згідно з даними експедиції, жителі Маньківки зводили парники, які називали “парні”, й вирощували в них молоді дубки, а потім висаджували в лісосмугах [3]. Нині назва не вживається, а об’єкт входить до складу Великої лісу [14].

Висновки. Отже, аналіз дримонімів історичної Уманщини з погляду їх походження показав, що основою для творення більшості найменувань стала відапелятивна лексика, засвідчена історичними лексикографічними працями, на

вибір якої мали вплив позамовні (ландшафт місцевості, сприйняття людиною навколишнього світу, суспільно-економічні умови) і внутрішньомовні чинники (використання власне українських слів, іншомовні запозичення).

Перспективи використання результатів дослідження. Отримані наукові результати сприятимуть розширенню знань про мікротопонімі регіональні системи та поглибленню наукових засад українського ономастикону.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

SGKP – Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. Warszawa, 1880–1895. – Том I–XIV.

SP – Słownik polszczyzny XVI wieku / red. M. R. Mayenowa, F. Peplowski (t. 1–34), K. Mgowcewicz, P. Potoniec (od t. 35, do hasła ROWNY). – Ossolineum, Wrocław 1966–1994.

Б.-Нос. – Білецький-Носенко П. Словник української мови / П. Білецький-Носенко ; АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні ; підготував до випуску В. В. Німчук. – Київ : Наукова думка, 1966. – 423 с.

Вербич – Вербич С. О. Гідронімія басейну Нижнього Дністра. Етимологічний словник / С. О. Вербич. – Луцьк : ВМА “Терен”, 2013. – 156 с.

Грінч. – Словарь української мови : у 4 т. / уряд. з доданням власного матеріалу Б. Грінченко. – Київ, 1907–1909. – Т. I–IV.

Даль – Толковый словарь живого великорусского языка Владимира Даля. – Санкт-Петербург. – Москва, 1903–1909. – Т. I–IV.

ЕСЛНПР – Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі. – Київ : Наукова думка, 1985. – 254 с.

Желех. – Малорусско-німецкий словарь : у 2 т. / уложили: Євгеній Желеховский та Софрон Недільский. – Львів, 1886. – VIII + 1118 + 10 с.

Мар. – Марусенко Т. А. Материали к словарю украинских географических апеллятивов (названия рельефов) / Т. А. Марусенко // Полесье. – Москва : Наука, 1968. – С. 206–298.

Ник. – Никонов В. А. Краткий топонимический словарь / В. А. Никонов. – Москва : Мысль, 1966. – 509 с.

СЗГ – Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок : у 2-х т. Т. 2 / Г. Л. Аркушин. – Луцьк : Ред.-вид. від. “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – 458 с.

СНГТК – Громко Т. В. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини / Т. В. Громко, В. В. Лучик, Т. І. Поляруш. – Київ ; Кіровоград, 1999. – 222 с.

Срезн. – Срезневский И. И. Материали для словаря древнерусского языка по письменным памятникам : в 3 т. / И. И. Срезневский. – Санкт-Петербург, 1893–1912. – Т. 1–3.

ССУМ – Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. : у 2 т. / ред. Л. Л. Гумецька, І. М. Керницький. – Київ : Наукова думка, 1977–1978. – Т. I–II.

СУМ – Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. – Київ : Наукова думка, 1970–1980. – Т. I–XI.

Тимч. – Историчний словник українського язика / за ред. Є. Тимченка. – Харків ; Київ, 1930–1932. – Т. I–II.

Уман. – Уманець М. Словарь російсько-український : в 4 т. / М. Уманець, А. Спілка. – Львів, 1893–1898. – Т. 1–4.

Шульгач – Шульгач В. П. Ойконімія Волині: Етимологічний словник-довідник /

В. П. Шульгач. – Київ : “Кий”, 2001. – 189 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Архив Юго-Западной России, издаваемый временной комиссией для разбора древних актов, высочайше учрежденную при Киевском военном, Подольском и Вольнском генерал-губернаторе. – 1859–1914. – Ч. VII.
2. Блажчук Ю. І. Антропонімія Уманщини XVII – початку XXI ст. : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Юлія Іванівна Блажчук. – Умань, 2008. – 300 с.
3. Василик О. Б. Матеріали топонімічних експедицій (2010–2014).
4. Военно-топографическая карта Российской Империи (1860–1890), составленная Ф. Ф. Шубертом.
5. Выгонная Л. К системному описанию полесских названий земельных угодий / Л. Выгонная // Полесье. Лингвистика. Археология. Топонимика. – Москва : Наука, 1968. – С. 118–125.
6. ДАКО, ф. 1542, оп. 1, спр. 2414, арк. 1.
7. ДАКО, ф. 1542, оп. 1, спр. 2415, арк. 1.
8. Данилюк О. Регіоналізми в складі географічної лексики Волині / О. Данилюк // Slavica та Baltica в ономастиці України / відп. ред. І. М. Железняк. – Київ : [Б. в.], 1999. – С. 78–90.
9. Діденко О. Збірник археологічних пам'яток Уманщини. Том 1 : монографія / Діденко О., Стефанович В., Черномаз Б. – Умань, 2006. – 344 с.
10. Карпенко Ю. Проблема древнерусских гидронимов в бассейне Нижнего Днестра / Ю. Карпенко // Давньоруська ономастична спадщина в східнослов'янських мовах : збірник наукових праць. – Київ : Наукова думка, 1986. – С. 34–40.
11. Кривошея І. Уманська василіанська школа в період свого розквіту (1796–1830 рр.) / І. Кривошея // Історико-педагогічний альманах. – 2005. – № 1. – С. 59–63.
12. Кривошея І. Уманський василіанський монастир (1765–1834) / І. Кривошея. – Умань : ПП Жовтий, 2009. – 28 с.
13. Нарис історії Уманщини (з найдавніших часів до 60-х років XX століття) : монографія / [Монке С. Ю., Петренко А. І., Кузнець Т. В. та ін.] – Київ : ВПЦ “Київський університет”, 2001. – 266 с.
14. План лісонасаджень Маньківського лісництва Уманського держлісгоспу Черкаської області. – Умань, 2004.
15. План лісонасаджень Синицького лісництва Уманського держлісгоспу Черкаської області. – Умань, 2004.
16. План лісонасаджень Собківського лісництва Уманського держлісгоспу Черкаської області. – Умань, 2004.
17. План лісонасаджень Юрківського лісництва Уманського держлісгоспу Черкаської області. – Умань, 2004.
18. Пономаренко Л. Історична топонімія Києва / Л. Пономаренко // Питання історичної ономастики України : збірник наук. праць / ред. кол.: І. М. Железняк, О. П. Карпенко (відп. ред.), О. С. Стрижак. – Київ : Наукова думка, 1994. – С. 157–165.
19. Путешествіе Антиохійскаго патріарха Макарія въ Россію въ половинѣ XVII вѣка, описанное его сыномъ архидіакономъ Павлом Алеппскимъ. Переводъ съ арабскаго Г. Муркоса. (По рукописи Московскаго Главнаго Архива Министерства Иностранныхъ Дѣлъ). – Том II. – Москва : Университетская типографія, 1896. – С. 15–24.

20. Редьква Я. Відбиття праслов'янської топонімійної термінології, пов'язаної з береговою лінією, в ареальній гідронімії / Я. Редьква // *Linguistica slavica* : ювілейний збірник на пошану Ірини Михайлівни Железняк. – Київ : “Кий”, 2002. – С. 140–153.
21. Реестра всего Войска Запорожскаго послѣ Зборовскаго договора съ королемъ польскимъ Яномъ Казимиромъ, составленные 1649 года, октября 16 дня, изданные по подлиннику О. М. Бодянскимъ. – Москва : Университетская типографія, 1875. – С. XII.
22. Сказания о населенных местностях Киевской губернии или статистические, исторические и церковные заметки о всех деревнях, селах, местечках и городах, в пределах губернии находящихся, собрал Л. Похилевич. – Київ : Типография Киево-Печерской Лавры, 1864. – 764 с.
23. Спеціальна карта України Гійома Левассера де Боплана 1650 року. – Київ – Львів, 2000.
24. Уманський краєзнавчий музей, № 5796, 3 арк.
25. Уманський краєзнавчий музей, № 6652, 374 арк.
26. ЦДІАК України, ф. 127, оп. 1030, спр. 428, арк. 48–49.
27. ЦДІАК України, ф. 445, оп. 4, спр. 24, 28 арк.
28. ЦДІАК України, ф. 49, оп. 1, спр. 37, арк. 9.
29. Цубенко В. Л. Документи з історії військових поселень в Україні / В. Л. Цубенко. – Харків : “Видавництво САГА”, 2008. – 376 с.
30. “Carte de la Pologne” by Rizzi-Zannoni, 1772 p. [Електронний ресурс].
31. *Z Ukrainy // Wieś i Dwór*. – Warszawa, 1912. – S. 18.

REFERENCES

1. *Arhiv Jugo-Zapadnoj Rossii, izdavaemyj vremennoj komissieju dlja razbora drevnih aktov, vysochajshe uchrezhdenuju pri Kievskom voennom, Podol'skom i Volynskom general-gubernatore*. (1859–1914). Ch. VII.
2. Blazhchuk, Yu. I. (2008). *Antroponimiia Umanshchyny XVII – pochatku XXI st. : dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01*. Uman.
3. Vasylyk, O. V. *Materialy toponimichnykh ekspedytsii (2010–2014)*.
4. *Voенно-topograficheskaja karta Rossijskoj Imperii (1860–1890)*, sostavlennaja F. F. Shubertom.
5. Vygonnaja, L. (1968). K sistemnomu opisaniju polesskih nazvanij zemel'nyh ugodij. In: *Poles'e. Lingvistika. Arheologija. Toponimika*. Moskva: Nauka, 118–125.
6. *DAKO, f. 1542, op. 1, spr. 2414, ark. 1*.
7. *DAKO, f. 1542, op. 1, spr. 2415, ark. 1*.
8. Danyliuk, O. (1999). Rehionalizmy v skladi heohrafichnoi leksyky Volyni. In: *Slavica ta baltica v onomastytsi Ukrainy / vidp. red. I. M. Zheliezniak*. Kyiv: [B. v.], 78–90.
9. Didenko, O., Stefanovych, V., Chornomaz, B. (2006). *Zbirnyk arkheolohichnykh pamiatok Umanshchyny. Tom 1: monohrafiia*. Uman.
10. Karpenko, Ju. (1986). Problema drevnerusskikh gidronimov v bassejne Nizhnego Dnestra. In: *Davn'orus'ka onomastichna spadshhina v shidnoslov'jans'kih movah: zbirnik naukovih prac'*. Kyiv: Naukova dumka, 34–40.
11. Kryvosheia, I. (2005). Umanska vasylianska shkola v period svoho rozkvitu (1796–1830 rr.). In: *Istoryko-pedahohichnyi almanakh, № 1*, 59–63.
12. Kryvosheia, I. (2009). *Umanskyi vasylianskyi monastyr (1765–1834)*. Uman: PP Zhovtyi.

13. Monke, S. Yu., Petrenko, A. I., Kuznets, T. V. ta in. (2001). *Narys istorii Umanshchyny (z naidavnishykh chasiv do 60-kh rokov XX stolittia): monohrafiia*. Kyiv: VPTs “Kyivskiy universytet”.
14. *Plan lisonasadzhen Mankivskoho lisnytstva Umanskoho derzhlishospu Cherkaskoi oblasti*. (2004). Uman.
15. *Plan lisonasadzhen Synytskoho lisnytstva Umanskoho derzhlishospu Cherkaskoi oblasti*. (2004). Uman.
16. *Plan lisonasadzhen Sobkivskoho lisnytstva Umanskoho derzhlishospu Cherkaskoi oblasti*. (2004). Uman.
17. *Plan lisonasadzhen Yurkivskoho lisnytstva Umanskoho derzhlishospu Cherkaskoi oblasti*. (2004). Uman.
18. Ponomarenko, L. (1994). Istorychna toponimiia Kyieva. In: *Pytannia istorychnoi onomastyky Ukrainy: zbirnyk nauk. prats / red. kol.: I. M. Zheliezniak, O. P. Karpenko (vidp. red.), O. S. Stryzhak*. Kyiv: Naukova dumka, 157–165.
19. *Puteshestvie Antiohijskogo patriarha Makarija v Rossiju v polovine XVII veka, opisannoe ego synom arhidiakonom Pavlom Aleppskim. Perevod s arabskogo G. Murkosa. (Po rukopisi Moskovskogo Glavnogo Arhiva Ministerstva Inostrannyh Del)*. (1896). Moskva: Universitetskaja tipografija, tom II, 15–24.
20. Redkva, Ya. (2002). Vidbyttia praslovianskoi toponimiinoi terminolohii, poviazanoi z berehovoioi liniieiu, v arealnii hidronimii. In: *Linguistica slavica: yuvileinyi zbirnyk na poshanu Iryny Mykhailivny Zheliezniak*. Kyiv : “Kyj”, 140–153.
21. *Reestravsego Vojska Zaporozhskogo posle Zborovskogo dogovora s koroljom pol'skim Janom Kazimirom, sostavlennye 1649 goda, oktjabrja 16 dnja, izdannye po podlinniku O. M. Bodjanskim*. (1875). Moskva: Universitetskaja tipografija, XII.
22. *Skazanija o naseleennyh mestnostjah Kievskoj gubernii ili statisticheskie, istoricheskie i cerkovnye zametki o vseh derevnjah, selah, mestechkah i gorodah, v predelah gubernii nahodjashhihsja, sobral L. Pohilevich*. (1864). Kyiv: Tipografija Kievno-Pecherskoj Lavry.
23. *Spetsialna karta Ukrainy Hiioma Levassera de Boplana 1650 roku*. (2000). Kyiv ; Lviv.
24. *Umanskyi kraieznavchyi muzei, № 5796, 3 ark.*
25. *Umanskyi kraieznavchyi muzei, № 6652, 374 ark.*
26. *TsDIAK Ukrainy, f. 127, op. 1030, spr. 428, ark. 48–49.*
27. *TsDIAK Ukrainy, f. 445, op. 4, spr. 24, 28 ark.*
28. *TsDIAK Ukrainy, f. 49, op. 1, spr. 37, ark. 9.*
29. Tsubenko, V. L. (2008). Dokumenty z istorii viiskovykh poselen v Ukraini. Kharkiv: “Vydavnytstvo SAHA”.
30. *“Carte de la Pologne” by Rizzi-Zannoni, 1772 p.*
31. Z Ukrainy. (1918). In: *Wieś I Dwór*. – Warszawa, 18.

**DRYMONYMS DERIVED FROM THE APPELLATIVES
OF HISTORICAL UMAN AREA****Oksana VASYLYK**

*Uman National University of Horticulture
Department of the Ukrainian and Foreign Languages
1, Instytutska Str., Uman, Ukraine, 20300
e-mail: ovasilik@ukr.net*

The article presents the analysis of the hypothesis of etymology of the names of ancient forests that existed on the territory of Uman in the 17th – 19th centuries. Semantic, structural and lexical features of drymonyms of the researched area were analyzed in the context of synchrony and diachrony.

In the 19th century a large number of forest plantations existed on the investigated area. Mostly these were the oak forests. This is confirmed by the fact that on the territory of historical Uman district, we have recorded common names for the designation of the seams associated with the concept of „forest”, which is based on the oak tree lexeme: oak association, oak forest. Also among the wild trees: poplars, ash, hornbeam, maple, aspen, linden, birch, elm, white willow, white and black acacia, red willow and among the fruit trees: plum trees, apple trees, pear trees and cherry trees were dominated. So, these common names formed the basis of some drymonyms. Over the period from the 17th to the 18th centuries the most forests were destroyed. It was as early as the 19th century when there was a notable shortage of forests. Most of the forests at that time were private and preserved as small patches, state-owned forests were on the south of Uman area. The use of toponymical material allows us to reconstruct the spread of wood species on a certain area, therefore the studying of drymonyms is quite relevant. The major part of the forests names contains the description of physiographic properties of a natural object. Microtoponyms give a general evaluation of forest, define its size, quality, state, relation to other natural objects, etc.

Depending on the peculiarities of surrounding real-life objects, reflected in the names, drymonyms, derived from appellatives, are divided into the following groups: a) microtoponyms indicating the terrain topography, b) microtoponyms containing the characteristics of objects, c) microtoponyms indicating the areal flora and fauna, d) names, denoting types and kinds of settlements; e) microtoponyms, denoting social status of a population; f) microtoponyms denoting occupations of a settlement; g) microtoponyms related to the names of constructions, industrial objects.

It has been found that the names were formed as the result of lexico-semantic and morphological ways of word-formation.

Keywords: appellatives, lexeme, microtoponym, lexical and semantic group.